

IN MEMORIAM
ELISABETH BAELDE, 1859-1947

DOOR J. E. VAN DER POT

HET tegenwoordige jonge meisje, dat schier elke maatschappelijke positie voor zich ziet openstaan, kan zich ternauwernood voorstellen, hoe vurig en hardnekkig een vorige generatie heeft moeten strijden om onze maatschappij zo ver te brengen, dat dit mogelijk werd. Heeft zij echter met enige belangstelling kennisgenomen van de vrouwenbeweging uit het laatste kwart der 19e en het eerste kwart der 20e eeuw, dan zijn haar allicht ook namen bekend van vooraanstaande feministen als Betsy Perk, Aletta Jacobs, Wilhelmina Drucker, Johanna Naber e.a. Voor en na de laatste eeuwwisseling zijn het evenwel niet alleen deze kopstukken geweest, die de vrouwenbeweging hebben gedragen; daarnaast had elke stad haar helpsters en vertegenwoordigsters in deze strijd. In Rotterdam was dit o.a. Elisabeth Baelde, die op 9 Juni 1947 alhier op 87-jarige leeftijd is overleden. Dat zij haar tijd wat overleefd heeft en hier en daar wat al te lang in het gareel is blijven meelopen, mag ons niet weerhouden om haar voor het nageslacht die plaats in de geschiedenis der Rotterdamse samenleving aan te wijzen, die haar inderdaad toekomt.

Met Elisabeth Baelde is een zeer bijzondere burgeres heengegaan en tevens de laatste telg van een bekend Rotterdams geslacht. Als derde dochter van Robert Baelde, koopman en assuradeur, en Anna Reinoudina Delprat werd zij op 11 November 1859 op de Blaak geboren. Haar moeder was een dochter van de Waalse predikant G. H. M. Delprat, die als schoolopziener veel voor het onderwijs hier ter stede gedaan heeft. Deze grootvader heeft zozeer zijn stempel gedrukt op de geest in het gezin Baelde, dat zijn kleindochter steeds de grootste verering voor hem behield. (Van de Blaak in die dagen kunnen wij ons nog een goede voorstelling maken door de fraaie foto in het nieuwe boek van L. J. C. J. van Ravesteyn, waarop deze later zo gezochte winkelbuurt nog merendeels uit herenhuizen bestaat). Hier zag de kleine

Betsy in 1864 het nabijgelegen Museum Boymans branden en behield daaraan steeds een levendige herinnering. Later kwamen haar ouders op de Boompjes te wonen, maar dan vertoefde de familie (zij kreeg nog een 8 jaar jongere broer Pieter) 's zomers „buiten” en wel op de Oostzeedijk, tegenover de Voorschoterlaan, waar de grote tuin pas kort geleden aan de uitbreiding van de tramremise is ten offer gevallen. Daar aan de Oostzeedijk werden zijderupsen geteeld en zeer tot Betsy's ongenoegen ging er steeds het grootste deel van de zomervacantie heen aan het afwikkelen der cocons. Maar gelukkig roeide ze er ook veel met haar ouders, via het Boerengat, op de Maas. Toen zij 14 jaar was, werd het buitenhuis verkocht en ging de familie aan de Willemskade wonen; maar dan werden er 's zomers al buitenlandse reizen gemaakt, door Duitsland en België, waarvan Betsy, van haar 11de jaar af, uitvoerige en levendige beschrijvingen te boek stelde.

Zij had nu de meisjesscholen van mej. Helder en van mej. Hering bezocht en kwam in 1872 als allerjongste leerling in de allereerste 1ste klasse van de toen juist opgerichte Meisjes-H.B.S. in de Witte de Withstraat. Toen zij deze had afgelopen, werd de band tussen de schrandere leerlinge, die ze was, en de directrice, Mej. van der Burg, niet verbroken; samen maakten zij later nog menige reis naar Rome en Sicilië en bestudeerden ze Dante met nog enige andere oudleerlingen. Maar eerst was zij op een Brusselse kostschool met vele buitenlandse meisjes, waar zij haar talen uitstekend leerde spreken en blijvende connecties aanknoopte o.a. met Engelse en Roemeense vriendinnen. Toen zij 20 jaar was en weer thuis, schreef Dr. A. G. van Hamel, tevoren Waals predikant te Rotterdam, uit Parijs (Febr. 1880) o.a. over haar „vrolijkheid, redeneertalent, ironie en ergernis” en dan zien wij haar hier in Rotterdam al vóór ons, zoals zij ook steeds zou blijven: met open belangstelling voor letterlijk alles en zich welbewust, dat zij in veel opzichten voor een jonge man van haar jaren niet behoefde onder te doen. Iets te manlijk misschien, te weinig ijdel? (Zij ontkende b.v. het verschil tussen een linker- en een rechter schoen!) Ja, maar met al haar energie toch steeds zeer beminnelijk. Zij speelde

veel piano en schilderde veel; zij zong mee op Toonkunst en had aanvankelijk zangeres willen worden. Zij werd een groot liefhebster van de natuur en jarenlang een zeer actief lid van de Natuurhistorische Vereniging. Zij interesseerde zich voor godsdienstige vragen, maar ook voor huishouding en voor handwerken. En vooral ook waren het de sociale en economische noden, die haar aandacht trokken.

In dit laatste is de invloed van haar moeder niet te miskennen, die immers reeds in 1872 Tesselschade oprichtte, aan welks blaadje Betsy op 16-jarige leeftijd reeds medewerkte. Toen in 1887 mevr. Baelde-Delprat overleed, werd haar in de Algem. Vergadering door de voorzitter van Tesselschade, Jonkvr. Jeltje de Bosch Kemper, warme hulde gebracht om haar grote ijver, haar snelle opmerkingsgave en haar levendig wederwoord. Ook hier viel de appel niet ver van de stam!

Niet lang woonde Betsy met haar vader en haar zuster alleen. Een jaar na haar moeder stierf haar getrouwde zuster in Indië en toen kwamen er drie nichtjes tijdelijk bij grootvader Baelde en de tantes inwonen. Voorbeeldig verzorgde zij haar vader tijdens diens ziekte. En toen deze overleden was, verhuisde zij naar een bovenhuis in de Kortenaerstraat, dat ze na 28 jaar verwisselde voor een ander bovenhuis in de Avenue Concordia, waar ze nog 26 jaar, tot haar dood, bleef wonen. Op die beide bovenhuizen, maar toch vooral daar in de Kortenaerstraat, heeft ze haar activiteit ontplooid, heeft ze haar veelzijdige belangstelling de vrije teugel gevierd en is ze vooral ook onversaagd opgekomen voor de belangen der vrouw. Hier leefde zij het leven van een coelibatair, onafhankelijk van de klok, láát met alles, maar bij de pinken steeds. Hier werd zij een figuur in het Rotterdamse maatschappelijke leven, in het sociale werk in Nederland en in de vrouwenbeweging; één der eerste strijdsters voor de rechten van de vrouw in deze stad.

Dat was begonnen met „Tesselschade”, die dochtervereniging van „Arbeid Adelt”; beide ten doel hebbende om vrouwen door werkverschaffing en vakopleiding economisch onafhankelijk te maken. Reeds in 1894 bestuurslid geworden, bracht zij hiervoor een Bureau van Voorlich-

ting¹⁾ tot stand, waarvan zij zelf directrice werd en tientallen jaren de ziel. Vrouwen en meisjes, die raad kwamen vragen voor het vinden van een werkkring, vonden er bij haar steeds een geduldig oor en een meevoelend hart. Maar zij merkte zodoende, hoeveel onrecht de vrouw toen nog werd aangedaan door de wet. En dit bracht haar als vanzelf in de vrouwenbeweging, er steeds naar strevende om de positie van de vrouw zoveel mogelijk te verbeteren. Zij werd voorzitter van de afdeling Rotterdam van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht in een tijd, toen velen hiervan niets moesten hebben. Maar eenzijdig feministe werd ze geenszins, daarvoor was ze te ruim, te veelzijdig. Veeleer trachtte zij b.v. steeds bemiddelend op te treden tussen deze vereniging en de Bond voor Vrouwenkiesrecht. Voor Tesselschade bezocht zij alle opvoedingsgestichten in ons land, om te onderzoeken waar plaatsing voor werkende vrouwen mogelijk was. Trouw deed zij huisbezoek bij de haar toegewezen gezinnen der Vereniging tot Verbetering van Armenzorg en werd in dit werk door de voorzitter van Armenzorg, Dr. G. H. Hintzen, hogelijk gewaardeerd. En wat zij bij Tesselschade begonnen was, dat zou zij in al haar functies blijven betrachten: nooit, onder geen enkele omstandigheid, sloeg zij één vergadering over. „Wat een bal is voor een jong meisje”, placht zij wel te zeggen, „dat zijn voor mij deze vergaderingen.”

Intussen was, na de opzienbarende „Tentoonstelling van Vrouwenarbeid” te 's-Gravenhage in het kroonjaar 1898, de Nationale Vrouwenraad opgericht, om het daar gewonnen contact in stand te houden tussen alle verenigingen, die arbeidden aan de verbetering van de positie der vrouw op alle gebied. Heel het feministische verenigingsleven in ons land ging zich hierin concentreren. En niet alleen in ons land; want de grote betekenis van de Nationale Vrouwenraad kwam te liggen in zijn internationaal verband. De presidente van de (van 1888 daterende) Internationale Vrouwenraad had deze gedachte gepropageerd in de congreszaal van bovengenoemde Tentoonstelling. Is het te verwonderen,

1) Een voorloper van het latere Bureau voor Beroepskeuze (voor beide sexen).

dat Betsy Baelde, die zo goed haar talen kende, als vanzelf hiertoe werd aangetrokken? Wij zien haar dan ook als presidente van de Nationale Vrouwenraad van 1907-1912 en daarna ere-presidente. Toen de Internationale Vrouwenraad aan de Vredesconferentie in Den Haag een adres kwam aanbieden, ontving zij deze op een thee in hotel De Witte Brug. In 1913 was zij presidente van het ontvangstcomité in Den Haag van de Internationale Vrouwenraad. Toen in 1910 door deze een Internationaal Comité voor Migratie werd opgericht, d.w.z. voor emi-, immi- en transmigratie, wilde niemand hiervan de leiding op zich nemen, tot zij zich hiervoor „voorlopig” aanbood; 29 jaar later deed zij dit werk nog, zodat wij nog in het laatste verslag van de Nat. Vrouwenraad vóór de 2de wereldoorlog haar rapport aantreffen van de „Migratie 1938-1939”. Bovendien was zij van de aanvang af bestuurslid van de Nederl. Vereen. voor Landverhuizing, die in 1913 werd opgericht en ter voorlichting van a.s. landverhuizers een Informatiebureau in Den Haag stichtte in 1915. Terwijl zij ook meedeed aan de arbeid van Montefiore, de bemiddelingsinstantie bij de emigratie van Poolse Joden. En intussen had zij steeds alle congressen bijgewoond van de Internat. Vrouwenraad en de Internat. Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht: in Luik, Milaan, Kopenhagen en Berlijn, in Toronto, Rome, Washington en Stockholm. Maar ik vergeet Genève, Weenen en Budapest nog en dan zelfs in 1937 nog de bijeenkomst in Doebrovnik. Voorts kwam te Rotterdam door haar toedoen een Plaatselijke Vrouwenraad tot stand, waarvan zij ook presidente werd.

Toen in Augustus 1914 de 1e wereldoorlog uitbrak, richtte Betsy Baelde aanstonds het Vrouwencomité op, dat als schakel moest dienen tussen de vrouwen, die hulp wilden verlenen en degenen, die hulp nodig hadden. Met haar voortvarende aard heeft zij in dit Comité, dat zowel broodkaarten uitreikte als voor kleding en dekking zorgde, enorm veel werk volbracht, tot 1918 toe. Tegelijk bewoog zij zich in de vredesbeweging „Si vis pacem, para pacem”.

Zeer actief heeft mej. Baelde ook deelgenomen aan het werk van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Nadat zij in 1902 in het bestuur van Groep Nederland was opgenomen,

werd zij in 1907 als eerste vrouw in het Hoofdbestuur benoemd, tevens als ondervoorzitster en werkte daarin vele jaren prettig en vruchtbaar samen met de eerste voorzitter Kiewiet de Jonge, waaruit een grote vriendschap ontstond. Hier ter stede richtte zij in deze functie de Boekencommissie op, die onder leiding van Dr. van Everdingen in een zaal van de Blindeninrichting in de Van der Duynstraat werd gevestigd. Het is bekend, dat dit instituut, dat door zijn boekenzendingen naar buitenlandse zeemanstehuizen zoveel bijdroeg tot het onderhouden van het gevoel van stamverwantschap in den vreemde, in later jaren naar Den Haag werd overgebracht en daar nog functioneert. Tevens moge hier vermeld worden, dat de zuiverheid van de Nederlandse taal haar ook zeer ter harte ging. Wee, wie een germanisme of een gallicisme in haar tegenwoordigheid uitte: dadelijk werd hij herinnerd aan het goede Nederlandse woord voor hetzelfde begrip.

Op een congres in Vlaanderen van het Algem. Ned. Verbond, waar mej. Baelde tegenwoordig was, werden volkszangdemonstraties gegeven. Hierin vond zij aanleiding om ook in Rotterdam met zangavonden voor het volk te beginnen, d.w.z. niet met „kunstzang” maar met „natuurzang”. Met de hulp van mej. Cato Scholten als eerste zangleidster organiseerde zij namens het Alg. Ned. Verbond volkszangavonden en een jaar later, in 1906, ontstond hieruit de Nationale Vereeniging voor den Volkszang, later de Nederlandsche Vereeniging voor den Volkszang geheten, waarvan de Rotterdamse afdeling, die na mej. Scholten onder leiding kwam van mevr. M. C. Grimberg-Huyser, steeds verreweg de meest bloeiende was. Niet alleen bij elk optreden in het openbaar, maar ook bij alle wekelijkse repetitie-avonden was mej. Baelde steeds vol enthousiasme aanwezig en tot 1940 nam zij deel aan de jaarlijkse autobustochten naar buiten.

Natuurlijk lag het ook geheel in haar lijn om zich te beijveren voor de practische opleiding van het jonge meisje: zo werd zij als Voorzitster van de Plaatselijke Raad medeoprichtster van de Rotterdamsche Huishoudschool, in de Graaf Florisstraat. Zo zeer verdienstelijk maakte zij zich ook

hier, dat men haar later tot erelid benoemde. Van de Vereeniging tot oprichting van Jongevrouwenscholen in Ned. Indië (de Julianascholen) voor het Indo-Europese meisje was zij vice-presidente.

Nergens en nimmer heeft Betsy Baelde nagelaten werkzaam te zijn voor de sociale belangen der vrouw. Maar tegelijkertijd toonde zij, hoe zij als vrouw aanvullend werk kon verrichten naast dat van de man. Op het hoogtepunt van haar werkzaam leven, toen zij reeds talrijke belangrijke functies waarnam, ging mede van haar het initiatief uit tot oprichting van de Rotterdamsche Vereeniging „Voor de Kunst”, die tentoonstellingen organiseerde en muziekuitvoeringen voor het meer eenvoudige publiek, veelal in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, destijds aan de Schiedamschesingel. In die eerste jaren van deze 20ste eeuw voorzag dit werk, dat men als een voorloper van de Volksuniversiteit kan beschouwen, zeer in de behoefte. Ook de Zuid-Hollandsche Vereeniging tot bevordering van Kunstnijverheid en Volkskunst ondervond de steun van mej. Baelde. En al bekleedde zij er geen bestuursfunctie, ook in de „Rotterdamsche Kring” kende men haar tientallen jaren als één der trouwste en opgewektste leden.

Op 11 November 1929 herdacht zij haar 70ste verjaardag. Het dagelijks bestuur van de Nationale Vrouwenraad vond hierin aanleiding tot een grootse hulde van zijn ere-presidente, ondersteund door de besturen van niet minder dan 18 verenigingen, waaraan zij actief placht deel te nemen. Honderden bezoekers verschenen op de receptie in hotel Bristol, waar zij van alle zijden gehuldigd werd en waar Burgemeester Droogleever Fortuyn haar mededeelde, dat zij benoemd was tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Op de receptie volgde een groot diner in hotel Weimar. De pers beschreef haar als een voorbeeld, hoe de vrouw levensbevrediging vindt, als zij niet in de eerste plaats aan zich zelf, maar wel aan anderen denkt.

Ook op haar 80ste verjaardag werd een receptie gehouden, maar het aantal harer medestrijdsters voor de belangen der vrouw bleek nu al aanzienlijk kleiner geworden te zijn. En de pers wist nog slechts te getuigen: „Als iemand een werk-

zaam leven heeft gehad, dan is het wel mej. Baelde". Daarop heeft zij nog de 5 oorlogsjaren doorleefd, met alle gevaren en bezwaren van dien, die zij trachtte te ondervangen door niet naar bed te gaan, doch, als een strijder in zijn harnas, in haar stoel zittend hun verrassingen en verschrikkingen af te wachten. Toen het eindelijk vrede werd, kon zij van deze gewoonte geen afstand meer doen. En zo is zij dan als 87-jarige overleden.

Terecht noemde de N.R.C. haar bij haar heengaan één der eerste strijdsters voor de rechten der vrouw in deze stad. Het Rott. Nieuwsblad herinnerde aan de opbeuring en de nieuwe dosis levensmoed, die zij in haar Tesselschadewerk aan andere vrouwen wist te schenken. Parool schreef, dat met de begrafenis van Elisabeth Baelde Rotterdam afscheid had genomen van één van zijn merkwaardigste en verdienstelijkste dochteren, consciëntieus en volhardend in al haar idealen. En het Maandblad voor Huisvrouwen, dat haar weer vóór zich zag: steeds met een zware tas op weg naar een of andere vergadering, noemde haar een vrouw van groot formaat, hoe bescheiden zij zelf ook was.